

Internationaal verslag over de godsdienstvrijheid 2018: België

21 JUNI 2019

Samenvatting

De grondwet garandeert vrijheid van godsdienst en de wet verbiedt discriminatie op basis van godsdienstige voorkeur. Federale wetgeving verbiedt het dragen van kleding die het gezicht bedekt op openbare plaatsen. Joodse en islamitische groepen hebben een rechtszaak aangespannen tegen Waalse en Vlaamse wetgeving die in 2019 in werking zou treden en die onverdoofd slachten van dieren verbiedt. De overheid hield vast aan haar beleid om wat zij "de radicale islam" noemde in te dijken. De federale overheid maakte een eind aan de concessie van Saoedi-Arabië voor de Grote Moskee in Brussel. De regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft in juli twee moskeeën erkend, waardoor het aantal erkende moskeeën in België toenam tot 85. De meeste gemeenschapsscholen bleven hoofddoeken verbieden en de overheid hield het verbod op het dragen van religieuze symbolen voor mensen met een baan in de publieke sector in stand.

Er zijn incidenten van religieus geïnspireerd geweld, bedreigingen, pesterijen, discriminatie en haatspraak tegen joden en moslims gemeld. Het Interfederaal Gelijkekansencentrum (Unia) heeft een voorlopig aantal van 101 antisemitische incidenten (56 in 2017) gemeld en 319 incidenten in 2017 (390 in 2016) tegen andere religieuze groepen, voornamelijk moslims.

Ambtenaren van de Amerikaanse ambassade bleven regelmatig met hoge regeringsfunctionarissen vergaderen bij de Eerste Minister, de FOD Binnenlandse Zaken en de FOD Buitenlandse Zaken om incidenten en discriminatie tegen moslims en joden te bespreken. De ambtenaren ontmoetten ook niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en leiders van religieuze gemeenschappen om de incidenten en negatieve gevoelens gericht tegen moslims en joden te bespreken en religieuze tolerantie te bevorderen. De ambassade heeft een bezoek van een in de VS gevestigde imam gesponsord om tolerantie en samenwerking tussen religies te bespreken tijdens bijeenkomsten van religieuze groepen, het maatschappelijk middenveld en de politie. Daarnaast sponsorde zij de bezoeken van twee jonge islamitische leiders aan de Verenigde Staten in het kader van programma's over onder meer religieus pluralisme en tolerantie. Met kleine subsidies ondersteunde de ambassade programma's die de dialoog tussen religieuze gemeenschappen, evenals tolerantie en de aandacht voor religieuze minderheden bevorderden.

Deel I. Religieuze demografie

De Amerikaanse overheid schat de totale bevolking op 11,5 miljoen (raming van juli 2018). Volgens een rapport van de Koning Boudewijnstichting uit 2011 (gebaseerd op gegevens uit 2009) is naar schatting 50 % van de bevolking rooms-katholiek, 33 % ongelovig (hieronder valt ook het seculier humanisme), 9 % atheïst en 5 % moslim. 2,5 % behoort tot andere christelijke kerken en 0,4 % is joods. Volgens het rapport maken andere religieuze groepen zoals boeddhisten, hindoes, sikhs, de Internationale Gemeenschap voor Krishna-bewustzijn (Hare Krishna-beweging), Scientologen en de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen samen minder dan 5 % van de bevolking uit. Volgens een studie van de Katholieke Universiteit Leuven van 2015 is het aandeel van de bevolking dat moslim is gestegen tot 7 % en blijven de cijfers voor de andere geloofsovertuigingen nagenoeg dezelfde. De moslimbevolking is het sterkst

vertegenwoordigd in Antwerpen en Brussel, waar ze volgens sommige studies meer dan 25 % van de bevolking in de stedelijke gebieden uitmaakt.

Deel II. Stand van zaken wat betreft de eerbiediging van de godsdienstvrijheid door de overheid

WETTELIJK KADER

De grondwet garandeert vrijheid van godsdienst (en de openbare uitoefening ervan) en de vrijheid van meningsuiting, voor zover de uitoefening van deze vrijheden niet gepaard gaat met het plegen van misdrijven. Ze bepaalt dat niemand kan worden gedwongen om deel te nemen aan religieuze handelingen of plechtigheden van een religieuze groep of om de rustdagen van de groep te onderhouden, en dat de staat niet het recht heeft zich te bemoeien met de benoeming van geestelijken of met het belemmeren van de publicatie van religieuze documenten. De grondwet legt de staat op de wedden en pensioenen van de geestelijken te betalen (om hiervoor in aanmerking te komen, moeten de geestelijken volgens de wet in dienst zijn bij erkende gebedshuizen en een certificaat hebben ontvangen van die religieuze groepen) en ook van de afgevaardigden van organisaties die bij wet zijn erkend voor het bieden van morele bijstand op basis van een niet-confessionele levensbeschouwing.

De wet verbiedt discriminatie op basis van een religieuze of levensbeschouwelijke (bv. niet-confessionele) overtuiging. De federale wet verbiedt publieke verklaringen die aanzetten tot religieuze haat, met inbegrip van de ontkenning van de holocaust. De maximale straf voor de ontkenning van de holocaust is een jaar gevangenisstraf.

De overheid erkent officieel het katholicisme, het protestantisme (met inbegrip van aanhangers van de evangelische leer en van de pinksterbeweging), het jodendom, het

anglicanisme (los van andere protestantse groepen), de islam, het (Grieks en Russisch) orthodox christendom en het seculier humanisme.

De vereisten om officieel erkend te worden zijn niet wettelijk vastgelegd. De rechtsgrondslag voor officiële erkenning is de grondwet in combinatie met andere wetten en uitleggingen, waarvan sommige ouder zijn dan de grondwet. Een religieuze groep die officieel erkend wil worden, moet een aanvraag indienen bij de FOD Justitie, die vervolgens een positief of negatief advies uitbrengt. De overheid gaat na of de groep voldoet aan de eisen op het gebied van organisatie en rapportering en past criteria toe op basis van administratieve en wettelijke precedentes bij haar beslissing of ze het parlement al dan niet aanraadt om een religieuze groep te erkennen. De religieuze groep moet een structuur of hiërarchie hebben, een "voldoende aantal leden" tellen en "geruime tijd" in het land bestaan. Ze moet "een maatschappelijke waarde" voor het publiek hebben, de wetten van de staat in acht nemen en de openbare orde respecteren. De overheid geeft geen formele definitie voor "voldoende aantal leden", "geruime tijd" en "maatschappelijke waarde". De eindbeslissing ligt bij het federale parlement, dat echter meestal het advies van de FOD Justitie volgt.

De wet vereist dat elke officieel erkende religie een officiële gesprekspartner heeft, bv. een bureau met een of meer vertegenwoordigers van de religie en administratief personeel, om de overheid te ondersteunen bij haar grondwettelijke plicht om materiële voorwaarden voor de vrije uitoefening van religie te scheppen. De functies van de gesprekspartner omvatten de certificering van geestelijken en godsdienstleraars, de ondersteuning bij de ontwikkeling van een religieus lessenspakket en het toezicht op het beheer van de gebedshuizen.

De federale overheid geeft officieel erkende religieuze groepen financiële steun. Bij de subsidies voor erkende groepen gaat het om salarissen van geestelijken, onderhoud en uitrusting van voorzieningen en gebedsplaatsen, en belastingvrijstelling. Genootschappen of subgroepen van erkende religieuze groepen (zoals het sjiisme, het liberale jodendom of het lutheranisme) krijgen geen aparte steun en worden niet apart erkend. De moederorganisaties van religieuze groepen verdelen de subsidies volgens hun statuut. Dat kan ook de salarissen van geestelijken en de

overheidsfinanciering voor renovatie of onderhoud van voorzieningen omvatten. Niet-erkende groepen die buiten deze erkende godsdiensten vallen, krijgen geen overheidssubsidies, maar mogen hun geloof vrij en openbaar uitoefenen.

Er bestaan procedures waarmee afzonderlijke gebedshuizen van erkende religieuze groepen erkenning en overheidssubsidies kunnen krijgen. Hiertoe moet een gebedshuis aan de voorwaarden voldoen die zijn vastgelegd door de gemeenschap waar het gevestigd is en door de FOD Justitie. Deze voorwaarden omvatten transparantie en rechtsgeldigheid van de boekhouding, afstand van buitenlandse inkomstenbronnen voor geestelijken die in het gebedshuis werken, naleving van de wetgeving voor gebouwen en brandveiligheid, certificering van de geestelijke door de bevoegde instantie, en een veiligheidscontrole. Erkende gebedshuizen krijgen ook subsidies van de taalgemeenschappen en van de gemeente- en stadsbesturen voor het onderhoud van religieuze gebouwen. Gebedshuizen of andere religieuze groepen die niet aan deze voorwaarden kunnen of willen voldoen, kunnen het statuut van non-profitorganisatie aannemen en zo een lager belastingtarief genieten, maar geen overheidssubsidies. Gebedshuizen in deze situatie (m.a.w. die de erkenningsprocedure niet hebben doorlopen) kunnen wel verbonden zijn aan een officieel erkende groep. Er geldt een federaal verbod op het bedekken van het gezicht op openbare plaatsen. Vrouwen die in het openbaar een gezichtssluier dragen, riskeren een boete van 137,50 euro (160 dollar).

De grondwet bepaalt dat onderwijs in gemeenschapsscholen neutraal moet zijn met eerbied voor godsdienstige opvattingen. Alle gemeenschapsscholen buiten Vlaanderen bieden verplichte lessen godsdienst of zedenleer (gericht op burgerschap en morele waarden) aan, maar ouders in Vlaanderen mogen hun kinderen van die lessen vrijstellen. Franstalige scholen bieden na een arrest van het Grondwettelijk Hof lessen "filosofie en burgerschap" naast de lessen van de erkende religies.

De scholen hebben geestelijke of seculiere leraren voor elk van de erkende religieuze groepen en voor het seculier humanisme, volgens de voorkeur van de leerling. Het gemeenschapsonderwijs vraagt neutraal te zijn bij het uiten van religieuze standpunten buiten de godsdienstlessen. Godsdienstleraren mogen uitkomen voor hun geloof en

religieuze symbolen dragen, zelfs wanneer het schoolreglement dergelijke kledij verbiedt. Godsdienstleraren in gemeenschapsscholen worden benoemd door een comité van hun religieuze groep en worden aangesteld door de minister van Onderwijs van de regering van de taalgemeenschap. Erkende confessionele privéscholen, beter bekend als "vrij" onderwijs, geven hetzelfde lessenspakket als gemeenschapsscholen, maar kunnen meer aandacht besteden aan specifieke godsdienstlessen. De leraren aan deze scholen zijn ambtenaren, en hun salaris en de werkingskosten van de scholen worden door hun respectieve taalgemeenschap, gemeente of provincie betaald.

Unia is een onafhankelijk agentschap dat door de overheid wordt gefinancierd en dat instaat voor de behandeling van klachten over discriminatie, ook op basis van religie, en het tracht die problemen op te lossen door bemiddeling of geschillenbeslechting. Het agentschap heeft niet de rechtsbevoegdheid om de uitspraak in zaken te handhaven.

De minister van Justitie heeft in elk gerechtelijk arrondissement een magistraat aangeduid die gevallen van discriminatie monitort en erop toeziet dat discriminatie als strafbaar feit wordt vervolgd, met inbegrip van discriminatie op basis van religie.

Het verbod op onverdoofd slachten dat door het Waalse en het Vlaamse Gewest is goedgekeurd in 2017, zal in 2019 in werking treden. Daarbij komt een einde aan de langlopende machtiging die erkende vaste slachthuizen in die regio's hebben om dieren onverdoofd te slachten.

België heeft het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten geratificeerd.

AANPAK VAN DE OVERHEID

De overheid heeft haar inspanningen, die zij na de terroristische aanslagen van 2016 had opgezet, op peil gehouden om de zogenoemde radicale islam in de moskeeën van België in te dijken. Bovendien heeft ze het salafisme in het bijzonder als een mogelijke drijfveer achter het gewelddadig extremisme aangemerkt. De federale en regionale overheden verklaarden dat zij achter hun eerder aangekondigde plannen bleven staan

om moskeeën aan te moedigen zich officieel te laten erkennen om op die manier het toezicht door de overheid te versterken. Volgens regeringsfunctionarissen, waaronder minister van Justitie Koen Geens en minister-president van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest Rudi Vervoort, zou de overheidsfinanciering voor imams en infrastructuur bij officieel erkende moskeeën de afhankelijkheid van buitenlandse financiering, bijvoorbeeld van Saoedi-Arabië, bij de moskeeën verminderen en de overheid meer toezicht geven over hoe die moskeeën de imams hebben nagetrokken.

Hoewel de federale overheid verschillende moskeeën voor erkenning heeft aanbevolen bij de regionale overheden, zijn er dat jaar slechts twee moskeeën erkend, waardoor het aantal op 85 kwam. Een aantal waarnemers, waaronder een socioloog aan de Vrije Universiteit Brussel, verklaarde dat sommige moskeeën ervoor kozen geen officiële erkenning aan te vragen, omdat ze voldoende financiering uit het buitenland ontvingen en hun werking liever niet onder overheidstoezicht plaatsten.

Langlopende aanvragen van boeddhisten en hindoes voor overheidserkenning bleven hangende. De boeddhistische gemeenschap heeft haar aanvraag om erkenning in 2008 ingediend, de hindoeïstische gemeenschap in 2013. Verder waren er geen aanvragen van religieuze groepen hangende. Ondanks het uitblijven van de erkenning ontvingen de boeddhisten federale overheidssubsidies ter waarde van ongeveer 200.000 euro (229.000 dollar). Hindoes kregen geen overheidssubsidies.

Op basis van de aanbevelingen uit een door een parlementaire commissie opgesteld verslag van 2017 over de terroristische aanslagen, kondigde de federale overheid in maart aan dat zij de concessie van Saoedi-Arabië voor de Grote Moskee in Brussel zou beëindigen vanaf 31 maart 2019. Saoedi-Arabië had in 1969 voor het gebouw een concessie van 99 jaar ondertekend. De overheid riep op tot de oprichting van een nieuwe, pan-islamitische instelling om de moskee te beheren en lichtte toe dat de Moslimexecutieve, de officiële afgevaardigde gesprekspartner van de Belgische moslimgemeenschap met de overheid, verantwoordelijk zou zijn voor de oprichting van die instelling en ervoor zou zorgen dat zij de moskee zou beginnen beheren tegen de vervaldatum van de concessie. De overheid zei dat zij de concessie had opgezegd omdat de Grote Moskee het wahabitische salafisme verspreidde, een stroming die

volgens de overheid een rol heeft gespeeld in de verspreiding van het gewelddadig radicalisme. Volgens berichten in de media heeft de Raad van State, het hoogste bestuurlijke rechtscollege van België, een beroep van Saoedi-Arabië tegen de opzegging van de concessie verworpen omdat hij geen rechtsbevoegdheid zou hebben in die zaak.

De regering hield het verbod op het dragen van religieuze symbolen voor mensen met een baan in de publieke sector die contact hadden met het brede publiek in stand. Op 18 september oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat de overheid het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens had geschonden door in 2017 een moslima de toegang tot een rechtszaal te ontzeggen omdat ze weigerde haar hoofddoek af te nemen. Het Hof legde de overheid op de vrouw een som van 1.000 euro (1.100 dollar) te betalen.

De meeste gemeenschapsscholen bleven hoofddoeken verbieden in navolging van de beleidsmaatregel die de scholen zelf laat beslissen of ze een verbod instellen. Volgens de media bleef in minstens 90 % van de gemeenschapsscholen in de Franse Gemeenschap en in bijna alle Vlaamse gemeenschapsscholen het verbod van kracht. Volgens islamitische groepen bleven sommige stads- en gemeentebesturen de toestemming weigeren of bleven het afleveren van vergunningen voor de bouw van nieuwe moskeeën of islamitische culturele centra uitstellen. Het stadsbestuur in Court-Saint-Etienne heeft een aanvraag voor de bouw van een nieuwe moskee toegekend, nadat het de aanvraag viermaal had geweigerd in de laatste jaren. Bouwprojecten voor moskeeën in La Louvière, Kortrijk en Gent kregen nog te maken met wettelijke hindernissen en/of tegenkanting van overheidsinstanties of de buurt.

De joodse en moslimgemeenschap bleven gekant tegen de besluiten van de Vlaamse en Waalse overheid om het onverdoofd slachten te verbieden. Hoewel de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in de jaren vóór 2017 tijdelijke slachthuizen toestond, heeft zij in 2018, net als in 2017, geen vergunning voor een tijdelijk slachthuis specifiek gericht op onverdoofd slachten tijdens islamitische feestdagen afgegeven. Beroepen tegen de Vlaamse en Waalse wetten die onverdoofd slachten verbieden, waren op het einde van het jaar nog hangende bij het Grondwettelijk Hof. Leden van de

Moslimexecutieve, het Coördinatieteam van Joodse Organisaties in België (CCOJB) dat de joodse groepen in België vertegenwoordigt, samen met de Belgische afdeling van het Europees Joods Congres en het Joods Wereldcongres, islamitische en joodse ngo's, en individuele moslims en joden hebben, bijgestaan door de in de VS gevestigde ngo Lawfare Project, samen bij brief van 16 januari 2018 beroep ingesteld bij het Grondwettelijk Hof tegen het Vlaamse verbod. Het Centraal Israëlitisch Consistorie (de officiële gesprekspartner van de joodse gemeenschap met de overheid), de Waalse tak van het CCOJB, joodse ngo's en individuele joden hebben bij brief van 28 november 2017 beroep ingesteld bij het Grondwettelijk Hof tegen het Waalse verbod. De Moslimexecutieve, islamitische ngo's en individuele moslims gingen bij brief van 30 november 2017 ook in beroep bij het Grondwettelijk Hof tegen het Waalse verbod. Tegen het einde van het jaar liepen er vier beroepsprocedures tegen het Waalse verbod en vijf tegen het Vlaamse verbod bij het Grondwettelijk Hof. In mei bevestigde het Hof van Justitie van de EU de bestaande Vlaamse wet die het onverdoofd ritueel slachten door de joodse en moslimgemeenschappen aan banden legt tot slachters met een vergunning beperkt. In de Belgische rechtbanken hadden moslims in 2016 eerst de wet aangevochten die tijdelijke slachthuizen tijdens piekperioden, bijvoorbeeld tijdens islamitische feestdagen zoals Eid al-Adha, verbod. De FOD Justitie verhoogde haar jaarlijkse uitgaven aan wedden voor geestelijken en andere financiële steun voor erkende religieuze groepen met 4 miljoen euro tot 111 miljoen euro (4,59 miljoen dollar op een totaalbedrag van 127,29 miljoen dollar). Ongeveer 85 % van alle beschikbare subsidies voor religieuze groepen ging nog steeds naar de katholieke kerk, gevolgd door het seculier humanisme (8 %) en het protestantisme (2,5 %). Moslims ontvingen opnieuw ongeveer 2,3 % van de financiering en joden ongeveer 0,9 %. Volgens het verslag voor 2017 dat in juni door het Observatoire des religions et de la laïcité van de ULB is gepubliceerd, kreeg de moslimgemeenschap, in tegenstelling tot andere erkende religieuze groepen, een kleiner percentage van de overheidssubsidies ten opzichte van haar aandeel onder de bevolking en haar vertegenwoordiging had financiële moeilijkheden.

Volgens een verslag van maart op de Israëlische nieuwssite *Ynet News* meldde een ouder uit Brugge aan de in Jeruzalem gevestigde ngo International Legal Forum dat een aardrijkskundeboek dat was goedgekeurd door het ministerie van Onderwijs en doorheen het land werd gebruikt een antisemitische cartoon bevatte. Volgens Amnesty International stond in de cartoon dat Israël de Palestijnen niet voldoende toegang tot water bood. Er was een zwaarlijvige jood met pijpenkrullen afgebeeld die in een overlopende badkuip sliep met daarnaast een oude Palestijnse vrouw die haar lege emmer niet gevuld kreeg. De directeur van International Legal Forum, Yifa Segal, schreef onder meer het volgende naar het ministerie van Onderwijs: "Het is moeilijk te geloven dat er in 2018 Belgische karikaturen bestaan die zo overduidelijk antisemitisch zijn... wij eisen dat de karikatuur onmiddellijk wordt verwijderd." *Ynet News* meldde dat Vlaams minister van Onderwijs Hilde Crevits in mei had geantwoord dat de cartoon in de volgende editie van het boek zou zijn verwijderd. De nieuwssite citeerde Segal toen ze verklaarde: "Wij zijn tevreden dat de minister van Onderwijs begrip toont voor de ernst van de zaak en actie heeft ondernomen om de cartoon te verwijderen."

Deel III. Stand van zaken wat betreft de eerbiediging van de godsdienstvrijheid door de samenleving

Er waren in 2018 meldingen van geweld, bedreigingen, pesterijen, discriminatie en haatspraak tegen moslims en joden. Naast antisemitische incidenten, die door Unia afzonderlijk worden opgevolgd en worden gedefinieerd als incidenten tegen joden en niet tegen het belijden van de joodse religie, meldde Unia 319 klachten over discriminatie of pesterijen op grond van religie in 2017 (recentste jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn) in vergelijking met 390 klachten in 2016. Ongeveer 85 % van de incidenten waren gericht tegen moslims. Er zijn tien incidenten tegen christenen, vijf tegen het belijden van de joodse religie en drie tegen niet-gelovigen

gemeld. Volgens Unia had 39,5 % van de klachten in 2017 betrekking op berichten in de media of op internet (de helft daarvan op Facebook), 26 % op discriminatie op het werk en 11 % op het onderwijs (waarvan verschillende incidenten over beperkingen of verboden op het dragen van de hidjab gingen). Unia heeft ook een voorlopig aantal van 101 antisemitische incidenten in 2018 doorgegeven, één van de hoogste cijfers van de laatste jaren en al 80 % meer dan de 56 incidenten die in 2017 zijn gemeld. Het verslag gaf geen details over de incidenten. Joodse groepen hebben tijdens het jaar antisemitische uitspraken en houdingen in de media en scholen gemeld, waaronder uitspraken over de holocaust.

Op 3 juli vielen twee mensen een moslima aan in Anderlues, waarbij ze haar hoofddoek en enkele kledingstukken, waaronder haar bh, afnamen en haar een "vuile Arabier" noemden. Ze sloegen haar neer en sneden een kruis in haar lichaam. De politie verklaarde dat het onderzoek liep en gaf geen informatie over de toestand van het slachtoffer.

Volgens persberichten gaf een man in Anderlecht in december een moslima die op straat een hidjab droeg een vuistslag. Een opname werd op internet verspreid en de vrouw vroeg de autoriteiten om haar aanvaller op te sporen. De Moslimexecutieve veroordeelde de aanval en noemde hem "islamofob".

In oktober bedreigde een man in Marchienne-au-Pont een joods koppel en hun zoon voor hun huis met een wapen en zei dat hij de vrouw door het hoofd zou schieten. De man zou de vrouw een week daarvoor al bedreigd hebben. Na het tweede incident vuurde een onbekende een wapen af vanuit een voertuig voor het huis van het joodse koppel.

In juli verklaarde dezelfde vrouw dat zij en haar gezin het slachtoffer waren geworden van pesterijen sinds de burens hadden ontdekt dat ze joods waren. De vrouw zei dat er doodsbedreigingen in de brievenbus waren gestopt en antisemitische graffiti op hun voordeur was gespoten. Ze meldde dat ze in één brief een "vuile hoer" werd genoemd. Het gezin schakelde de politie in, die geen verdachten heeft geïdentificeerd. Volgens persberichten verklaarde de politie in februari dat een incident in die maand waarbij een wagen bijna een orthodox-joodse man en zijn zoon had aangereden niet

antisemitisch was, wat een verklaring van de Belgische Liga tegen het Antisemitisme tegensprak. Op beveiligingscamera's was te zien hoe de wagen het voetpad opreed en uitwijkt in de richting van de vader en zoon, die chassidische kledij droegen. De politie zou de chauffeur hebben beschuldigd van dronken rijden.

Nog in februari hield de politie voor korte tijd een man aan die een vluchteling zou zijn, omdat op beveiligingscamera's te zien was hoe hij in Antwerpen minstens 20 mezeza's en de ingangen van verschillende joodse instellingen vernielde. Andere beelden tonen hoe de man een koran bij een synagoge legt en op straat de hoed van een orthodoxe jood wegslaat. De politie liet de man vrij zonder tenlastelegging. Unia meldde 82 klachten van discriminatie op het werk op basis van religie in 2017, in vergelijking met 88 klachten in het jaar daarvoor. Voornamelijk moslims waren het slachtoffer van de gemelde discriminatie.

Volgens Unia, ngo's en de media waren incidenten van religieuze discriminatie tegen moslims op het werk en op school doorgaans gericht tegen vrouwen met een hoofddoek of werd er geen ruimte voorzien voor gebed, religieuze feestdagen of eetgewoonten.

In oktober schreef Robrecht Vanderbeeken, secretaris voor de cultuursector bij de socialistische vakbond ACOD, een artikel voor de alternatieve online mediasite De Wereld Morgen, waarin hij Israël ervan beschuldigde Gaza uit te hongeren en te vergiften en kinderen te ontvoeren en te vermoorden voor hun organen. Wilfried Van Hoof, een burger, diende een klacht in bij Unia tegen Vanderbeeken.

Volgens persberichten werd een hoge politieambtenaar in Brussel in mei overgeplaatst toen werd onderzocht of hij de holocaust had ontkend en joodse ondergeschikten had beledigd. Tegen het einde van het jaar liep het onderzoek nog.

Nog in mei diende de Belgische Liga tegen het Antisemitisme een klacht voor antisemitisme in, waarin verschillende getuigen zich hadden uitgesproken tegen het hoofd van de hondenbrigade in de politiezone Zuid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In één getuigenis stond dat hij naziliederen afspeelde en riep dat de vernietigingskampen en gaskamers leugens waren.

Volgens de Vlaamse en Waalse nieuwsmedia, waaronder de nieuwsdienst van de openbare omroep VRT en de krant *De Standaard*, was de groep Schild & Vrienden een extreemrechtse beweging die zich voordeed als conservatief, gericht op gezinswaarden en Vlaams nationalisme, maar die in het geheim sociale en politieke groepen wilde beïnvloeden met een antisemitische en anti-islamitische agenda en nazipropaganda. Volgens journalisten waren jongeren de drijvende kracht achter de beweging en organiseerden ze training en kampen in het buitenland. In nieuwsartikels werd verwezen naar bootcamps met gevechts- en wapentraining en politieke training. De leiders van de groep zouden leden hebben opgedragen dat hun activiteiten niet gewelddadig mochten zijn wanneer de organisatie activiteiten sponsorde. De media meldde ook dat de groep antisemitische berichten verspreidde en dat de Universiteit Gent Dries Van Langenhove, leider van de groep, had geschorst. Volgens een bericht in de krant *La Libre* bevatten de handboeken Arabisch voor imams die werden gebruikt in het Islamitische en Culturele Centrum van België, waaronder de Grote Moskee van Brussel, aanzetten tot geweld tegen de religieuze minderheden druzen en alawieten, en Jodenhaat. Eén handboek verwees naar de fictieve en antisemitische Protocollen van de wijzen van Sion. Als bron haalde de krant een verslag van een parlementaire onderzoekscommissie van het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD) aan dat in februari was gepubliceerd en betrekking had op gegevens van 2016-2017.

In december gaf het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) zijn tweede enquête van joodse ervaringen en percepties van antisemitisme vrij. Het FRA was gericht op joodse groepen via gemeenschapsorganisaties, joodse media en sociale netwerken. 785 mensen die zich joodse inwoners van België noemden, hebben de vragenlijst online ingevuld. 28 % gaf aan dat ze er getuige van waren geweest hoe andere joden fysiek werden aangevallen, beledigd of gepest tijdens de voorgaande 12 maanden en 39 % gaf aan in die periode zelf slachtoffer te zijn geweest. Een vierde van de respondenten zei dat ze zich gediscrimineerd voelde omwille van religie of geloofsovertuiging, 87 % was van mening dat antisemitisme de laatste vijf jaar was toegenomen.

Op de gedenkdag van Kristallnacht in november werd een monument ter herdenking van de slachtoffers van de holocaust in Gent vernield.

Er verschenen antisemitische opmerkingen op de Facebookpagina van Google Business-pagina van "Jews of Antwerp" in november.

In april sloot Eerste Minister Charles Michel zich aan bij joodse groepen, waaronder het Europees Joods Congres, toen zij kritiek uitten op de beslissing van de ULB om de Britse filmmaker Ken Loach een eredoctoraat te geven. Tijdens een toespraak in de Grote Synagoge van Brussel sprak Michel over het "onvoorwaardelijke verzet van ons land tegen antisemitisme". Loach, die zich voor de Palestijnen uitspreekt en kritisch is voor Israël, werd volgens persberichten door bepaalde critici beschuldigd van antisemitisme en de ontkenning van de holocaust na opmerkingen tijdens een interview uit 2017. Loach ontkende met klem dat hij antisemitisch was en noemde de aantijging "kwaadwillig". De ULB bleef bij haar beslissing om Loach het eredoctoraat toe te kennen en gaf een verklaring van Loach vrij waarin hij zei "voor eens en voor altijd te willen benadrukken dat hij elke vorm van negationisme veroordeelt".

In augustus ontsloeg de openbaarvervoersdienst van Brussel een werknemer omdat hij nazitatoeages op zijn arm had.

In mei veroordeelde een Antwerpse rechter een man tot vijf maanden cel en een boete van 300 euro (340 dollar) voor ontkenning van de holocaust en zaken die hij in 2016 op zijn werk had gezegd.

In juni veroordeelde een Antwerpse rechter een man tot een gedeeltelijk opgeschorte straf van 18 maanden cel en een boete van 1.600 euro (1.800 dollar) voor het aanzetten tot haat, pesterijen en vandalisme tegen joden en joodse symbolen op basis van racisme. Uit mediaverslagen kwamen geen verdere details over de zaak naar voren.

Deel IV. Beleid en betrokkenheid van de Amerikaanse overheid

Ambtenaren van de Amerikaanse ambassade bleven in dialoog over de anti-islamitische en antisemitische incidenten en gevoelens op bijeenkomsten met vertegenwoordigers van de Eerste Minister, de FOD Binnenlandse Zaken, de FOD Buitenlandse Zaken, de FOD Justitie en de regionale overheden. De ambtenaren bespraken bovendien met regeringsfunctionarissen de aanhoudende inspanningen van de boeddhistische en hindoeïstische groepen om te worden erkend en de staat van de plannen van de overheid om moskeeën aan te moedigen om de officiële erkenning als gebedsplaats aan te vragen.

In oktober sponsorde de ambassade het bezoek van een in de VS gevestigde imam die het hoofd is van een ngo die dialoog met religieuze leiders, lokale politiediensten, ngo's en academici bevordert over hoe het begrip en de tolerantie tussen religies kunnen worden aangemoedigd. Ook in oktober sponsorde de ambassade een islamitische gemeenschapsleider uit Vlaanderen die een netwerk voor jonge islamitische professionals leidt om deel te nemen aan een uitwisseling rond religieus pluralisme. In november sponsorde de ambassade de deelname van een Franssprekend politicus en leider uit het maatschappelijk middenveld aan een opleidingsprogramma rond empowerment en tolerantie onder jongeren.

Bovendien kende de ambassade kleine subsidies toe aan financieringsprogramma's die religieuze tolerantie en begrip bij jongeren bevorderen. De ambassade steunde de ngo Actions in the Mediterranean die wordt geleid door een vooraanstaande joodse gemeenschapsleider en politicus. De ngo leerde jongeren van het secundair onderwijs met verschillende religieuze achtergronden over hoe constructief kan worden gewerkt en verdeeldheid kan worden overbrugd in het Israëliësch-Palestijnse conflict. De ambassade steunde ook een plaatselijke ngo die lessen onderhandelen gaf aan verschillende groepen leerlingen van het secundair onderwijs met uiteenlopende religieuze en culturele achtergronden om wederzijds begrip te bevorderen. Het Joods

Museum van Brussel ontving een subsidie van de ambassade om het werk van een joodse fotograaf tentoon te stellen en kansarme jongeren van voornamelijk islamitische achtergrond in het Joods Museum uit te nodigen voor een rondleiding om religieuze tolerantie te stimuleren.

Ambtenaren van de ambassade ontmoetten regelmatig religieuze leiders om gevallen van religieuze discriminatie en methoden om publieke uitingen van anti-islamitische en antisemitische gevoelens tegen te gaan te bespreken. Ze bleven leiders en activisten binnen de katholieke, islamitische en joodse gemeenschappen betrekken om interreligieus begrip te bevorderen.

Acht Belgische studentenleiders van verschillende islamitische ngo's die aan de Youth Interfaith Competition 2017 van de ambassade hadden deelgenomen, ontvingen in maart van de ambassade een subsidie om deel te nemen aan een programma rond leiderschap, interculturaliteit en interreligie in de Verenigde Staten. Het programma was gericht op de ontwikkeling van leiderschapsvaardigheden door tolerantie en wederzijds begrip te bevorderen via interreligieuze dialoog.

In juni was de ambassade medeorganisator van een iftarmaaltijd voor kansarme islamitische en andere jongeren die kunst inzetten om religieuze tolerantie en inclusie tijdens de ramadan te stimuleren. In juli sponsorde de ambassade zes islamexperts uit de academische wereld, ngo's en de clerus om deel te nemen aan een interreligieus programma in de Verenigde Staten dat de nadruk legde op religieuze vrijheid en goede relaties tussen religies als middelen voor een tolerantere samenleving.